

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

březen 2003 / ročník 4

Svobodný obchod a válka: Může svobodný obchod opravdu zabránit válce?

Richard M. Ebeling

Klasičtí liberálové devatenáctého století byli přesvědčení o tom, že konec starého merkantilistického systému (v němž obchod i podnikání byly předmětem přísné státní politiky zahrnující jak podpory, tak i zákazy vývozu a dovozu) povede k prohloubení mezinárodní dělby práce, čímž otevře netušené obzory pro zlepšení materiálního postavení člověka. Rovněž se domnívali, že odstranění překážek obchodu a překážek ve svobodné spolupráci mezi lidmi pomůže výrazně snížit - ne-li úplně odstranit - příčiny válek mezi národy.

Ekonomové již dávno předtím prokázali existenci vzájemných výhod plynoucích ze směny a umocněných v důsledku výrobní specializace lidí v jednotlivých částech světa. Na zlepšení materiálního bohatství jed-

noho národa tak již nebylo pohlíženo jako na nevyhnutelnou příčinu bídy či ekonomických strastí ostatních zemí.

A konečně doplněním svého systému o teorii komparativních výhod byli tito ekonomové schopni ukázat na skutečnost, že příležitost pro zlepšení životní úrovně existuje při obchodní spolupráci mezi národy i pro ty „slabé“ a méně produktivní členy světové komunity. Ti „silní“ a produktivnější členové této komunity národů by totiž dosáhli zlepšení svého postavení tím, že by určité statky nakupovali od těch méně produktivních, čímž by se mohli soustředit a specializovat na ta výrobní odvětví, v nichž je jejich náskok v produktivitě relativně - komparativně - největší.

(pokračování na straně 3)

Dva fatální omyly o zásahu v Iráku

Dalibor Roháč

Pri diskusiách posledných dní sú veľmi často inak pomerne dôslednými mysliteľmi vyslovované dve závažné tézy. Po prvé: vojenský zásah v Iraku je v záujme obyvateľov slobodného sveta a po druhé: podpora zásahu je jediným postojom kompatibilným s „pravivou“, nerelativistickou a dôslednou filozofiou slobodnej spoločnosti. Na týchto dvoch tézach nespočíva nič menšie ako podstata zdôvodnenia vojenského zásahu západného sveta proti Iraku, ktorý v týchto dňoch možno už prebieha. Ako však bude ukázané v nasledujúcom, obe tieto tézy sú neobhájiteľné.

Prvá téza v sebe zahŕňa to, že je možné definovať niečo ako spoločný záujem ľudí slobodného sveta. Pripustíme, že čosi také existuje. Myslím, že sa dokážeme zhodnúť, že takýmto záujmom je zvýšenie bezpečnosti obyvateľov západného sveta a zníženie nákladov na uskutočnenie tejto bezpečnosti. Zásah v Iraku by teda bol celkom jednoznačne v záujme ľudí slobodného sveta v prípade, že by priniesol zvýšenie ich bezpečnosti a zníženie nákladov na túto bezpečnosť. V prípade, že by priniesol zvýšenie bezpečnosti za cenu *zvýšených* nákla-

dov na realizáciu tejto bezpečnosti, bolo by treba posúdiť, či sme ochotní tieto náklady niesť. V prípade Iraku je však možné ukázať, že zásah so sebou priniesie zníženie bezpečnosti západného sveta a zvýšenie nákladov na dosiahnutie tejto bezpečnosti. Navyše je možné ukázať, že obe tieto zmeny budú masívneho a nepredvídateľného rozsahu.

To, že zásah v Iraku so sebou priniesie zvýšenie nákladov na bezpečnosť obyvateľov Západu, je zjavné. Vojenské manévry stotisícových vojsk a sofistikovanej techniky na druhom konci sveta nie sú a ani nemôžu byť zadarmo.

Čo je však závažnejšie, v prípade zásahu nepôjde o jednorázovú a rýchlu vojenskú akciu. Po odstránení Saddáma bude hrozit uchopenie moci náboženskými fundamentalistami alebo skupinami, ktorých cynickosť a krvilačnosť je ešte vyššia ako Saddámová. Z tohto dôvodu je možné predpokladať, že zásah si vyžiada stálu vojenskú prítomnosť síl protisaddámskej koalície v Iraku, znovubudovanie infraštruktúry, štátnej správy, polície, humanitárnu pomoc zbedačeným irackým obyvateľom, financovanie demokratických volieb (a asi aj dvoch

hlavných politických strán v krajine), výuku obyvateľov Iraku princípom demokracie atď., atď., tak ako po drivej väčšine doterajších zahraničných intervencií. Pochopiteľne, že za peniaze predovšetkým amerických daňových poplatníkov.

Neradostný pre amerického daňového poplatníka musí byť i fakt, že americká administratíva je nútená si svojich spojencov proti vojne v Iraku kupovať. Ako vyhlásil kongresman Ron Paul, Jordánsko, Izrael, Kuvajt a Turecko žiadajú od Spojených štátov ďalšie peniaze na vykrytie či už vojenských alebo ekonomických následkov vojny. Turecko napríklad požiadalo o 30 miliónov dolárov za jeho vojenskú podporu a za použitie jeho letísk a podľa všetkého ich aj dostane. Nie je snáď treba dvakrát zdôrazňovať, že taktika kupovania si spojencov je nielenže drahá, ale i neúčinná.

V súvislosti s dlhodobým pobytom síl protisaddámskej koalície a pretovšetkým USA v regióne vyvstáva nový zjavný problém, ktorý celkom evidentne prispieje k zníženiu bezpečnosti obyvateľov Spojených štátov a západného sveta. Vzhľadom k už teraz dosť nízkym sympatiám Arabov k Západu a zvlášť k Spojeným

(pokračování na straně 2)

Dva fatálne omyly...

(pokračovanie ze strany 1)

štátom (ktoré, mimochodom, dosť často zdôvodňujú práve americkým intervencionizmom v regióne) sa dá predpokladať, že vojenský zásah proti Iraku so sebou prinesie vyostrenie protiamerickej nenávisťi zo strany Arabov a tiež hrozby v podobe nových vraždiacich atentátnikov.

To, že by zásah v Iraku riešil nejaký bezpečnostný problém obyvateľov Západu, je pochybné z toho pohľadu, že Irak je malá zúbožená krajina Tretieho sveta, ktorá nikdy neohrozovala ani Spojené štáty ani nijakú inú západnú krajinu. Niet ani žiadneho dôvodu si myslieť, že by ich ohrozovať začala. Doposiaľ nebolo poukázané na žiaden vzťah Saddáma s teroristami, ktorí osnovali útok na WTC a Pentagon, a pričasto sa zabúda i na otvorené nepriateľstvo Saddáma s Usámom Bin Ládinom, ktorému sa Saddám viackrát vyhrážal smrťou. Nikto samozrejme nepochybuje, že Saddám je lump a vrah, ktorý by si zaslúžil pykaľ za ohavnosti, ktoré spáchal. To je však na tejto planéte kdekoľvek a len ťažko to môže byť samo osebe považované za dostatočný dôvod na útok na vzdialenú krajinu. Navyše, ako tvrdí filozof Bernard Henri-Lévy, ktorého môžem v iných súvislostiach spomínať len zriedka, ak je cieľom americkej administratívy skutočne chrániť svet od islamského terorizmu, potom sa dopúšťa fatálneho omylu, keď sa sústreďuje na zničenie sekulárneho a mocichtivého irackého diktátora spoliehajúc sa pritom na spojenectvo pakistanského režimu, ktorý pravdepodobne prechováva na svojom území členov Al-Káidy.

Ani fakt, že Saddám pravdepodobne vlastní zbrane hromadného ničenia, nezvyšuje pravdepodobnosť, že slobodný svet bude počas zásahu (i po ňom) bezpečnejší. Vo vojne proti Iránu neváhal Saddám použiť chemické zbrane. Tie použili i Iránci. V prvej svetovej vojne použili chemické zbrane Spojené štáty, Briti, Francúzi i Nemci. Je pravdou, že Saddám môže tieto zbrane použiť proti Izraelu alebo ich predať teroristom. Urobíť môže mnoho vecí, ale nie je veľa dôvodov predpokladať, že sa tak stane. Naopak, jediným prípadom, kedy Saddám použije zbrane hromadného ničenia takmer určite, je prípadná vojna v Iraku, nakoľko bude vedieť, že už nemá čo stratiť.

Nebezpečné zbrane má v týchto dňoch ďalší tucet mimoriadne pochybných režimov na celom svete. Kim-Čong-Il zo Severnej Kórey, ktorého hlavnou kratochvíľou v posledných rokoch bolo vyhľadovávanie vlastného obyvateľstva, ich vlastní tiež a dá sa predpokladať, že v jeho rukách predstavujú minimálne rovnakú hrozbu ako v rukách Saddámových, už len preto, že sa vyhráža celému svetu. Dôvod na ďalší zásah? Pakistanský poloteroristický režim ich má tiež, a, ako dodáva Henri-Lévy, ak sa niekde môže Al-Káida dostať k zbraňam hromadného ničenia, tak je to práve v Pakistane. Dôvod na ďalší zásah? A čo Či-

na? Ukrajina? Rusko? (V jeho prípade sú silné indicie, že začiatkom devädesiatych rokov dochádzalo k predaju zbraní hromadného ničenia skupinám banditov a teroristov.) Konzistentné použitie zahraničnej politiky vedúcej k zásahu proti Iraku, ktorý mimochodom len ťažko môže byť považovaný za vážnu bezpečnostnú hrozbu, by pravdepodobne prinieslo, slovami historika Charlesa Bearda, „večnú vojnu za večný mier“. Ťažko možno predpokladať, že tá by nám priniesla bezpečnejší svet.

Druhá téza nám hovorí, že podpora zásahu je jediným možným „pravcovým“ postojom, jediným postojom, ktorý so sebou prináša zásadovosť a odhodlanie čeliť zlu, jediným postojom, ktorý je kompatibilný so západným pojmom slobodnej spoločnosti. Zvlášť závažné je tvrdenie, že tí, čo vojenský zásah proti Iraku nepodporujú, sa dopúšťajú morálneho relativizmu.

Tu je užitočné poukázať na to, aké sú v tomto smere závery etiky založenej na súkromnom vlastníctve a prirodzeného práva praktizovaného mysliteľmi, ktorých oddanosť princípom slobodnej spoločnosti len ťažko môže byť spochybnená (napr. španielski scholastici 16. storočia, ktorí položili základy klasického medzinárodného práva, Hugo Grotius alebo americká „Old Right“).

Etika založená na súkromnom vlastníctve ukazuje princípy, ktoré sú jedinými logicky možnými princípmi existencie slobodnej spoločnosti. Jej prvotným axiómom je to, že použitie fyzického násillia voči osobe je legitímne len ako odpoveď na predchádzajúcu iniciáciu násillia zo strany dotýčnej osoby alebo ako obrana pred jeho bezprostrednou hrozbou. Je pochopiteľné, že ohrozovaná osoba nemusí svoju obranu vykonávať sama, je teda legitímne, ak voči agresorovi zasiahne prípadne tretia osoba. V prípade zásahu voči agresorovi však nesmie prísť k iniciácii fyzického násillia voči komukoľvek inému než voči agresorovi. Ak je pri zásahu (obrane) iniciované fyzické násillie voči tretej osobe alebo voči obeti, stáva sa zasahovateľ (obranca) sám agresorom. Tieto princípy sú intuitívne pochopiteľné a v praxi zodpovedajú situácii, v ktorej napr. príjde k lúpežnému útoku na majetok osoby A a obranca tohto majetku pri jeho obrane pred lúpežníkom poškodí/zničí majetok alebo zraní (usmrtí) okoloídúceho chodca. Ťažko možno tvrdiť, že to bola „prijateľná“ cena alebo daň, ktorú bolo treba zaplatiť za to, že sme sa zbavili lupiča.

Čo z toho vyplýva pre vedenie vojen? Vojenské zásahy sú zdôvodniteľné len ako odpoveď na agresiu alebo jej bezprostrednú hrozbu. Nemá pri nich prísť k poškodeniu tretích osôb. Tými sú pochopiteľne civilisti. Námietky voči vojne v Iraku, ktoré sa zakladajú na tom, že pri nej s najväčšou pravdepodobnosťou príjde k porušeniu oboch týchto záverov, je možno len ťažko označiť za relativistické. Naopak, relativizmu za dopúšťajú tí, ktorí hovoria, že smrť civi-

listov a fakt, že vojna bude vedená napriek tomu, že nás Saddám neohrozuje, sú daňou za to, že zbavíme svet ohavného diktátora. Relativizmom zavážajú tiež tvrdenia, že aj keď predchádzajúci koncept je možno platným normatívnym konceptom slobodnej spoločnosti, po 11. septembri sa svet tak radikálne zmenil, že je treba tieto etické princípy odvrhnúť v prospech nastolenia Nového svetového poriadku, zbaveného diktátorov, vojen a terorizmu.

Je dobré vedieť, že samotný fakt, že niekde prichádza k porušovaniu vlastníckych práv niekoho (povedzme, že v tomto prípade irackého obyvateľstva), nezakladá nikomu prirodzenoprávnu alebo etickú povinnosť zasiahnuť. Tým menej vládam, ktoré pri zásahu použijú nie svoj majetok (nemajú totiž nič, čo by pred tým niekomu nezobrali) a ktoré tým vystavia nebezpečenstvu svojich vlastných obyvateľov. „My, ľud Spojených štátov, aby sme utvorili dokonalejšiu Jednotu, zjednali Spravidlivosť, zaisťovali domáci Kľud, postarali sa o spoločnú obranu, ..., a zabezpečili Požehnanie slobody sebe samým aj svojmu potomstvu, nariadujeme a zavádzame...“ Federálna a štátne vlády neboli ustavené na to, aby zabezpečili ochranu, pokoj a požehnanie slobody ľuďom v Iraku, Somálsku alebo na Trinidade, ale na to, aby ho zabezpečili americkým obyvateľom. Je tiež zaujímavé si povšimnúť, že dlhá tradícia toho, čo môže byť nazývané západnou pravcou, z tohto dôvodu vždy nabádala k opatrnosti a minimálnej angažovanosti v zahraničnopolitických otázkach. V 19. storočí bol nie nadarmo považovaný za múdreho štátnika ten, ktorý „nás nezavliekol do vojny“. Čo je v ostrom kontraste s tým, ako sú v dnešných dňoch prezentovaní tí, ktorí volajú po americkom a všeobecne západnom izolacionizme – ako krátkozrakí, nemorálni a sebeckí.

V týchto dňoch, keď útok na Irak možno už začal, je mimoriadne dôležité sa zamyslieť nad tým, aké budú skutočné dôsledky vojny. Vojna totiž vždy bola – slovami Randolpha Bourna – „zdravím štátu“ a vždy viedla k následkom, ktoré môže dôsledný spoločenský mysliteľ len ťažko považovať za žiaduce – k zvýšeniu moci štátu nad jeho obyvateľstvom, zvýšeniu miery zdanenia, zvýšeniu štátneho dlhu a zkazaniu meny prostredníctvom papierovej emisie (nehovoriac o obetiach na životoch). Je zbytočné tiež hovoriť, že opatrenia zavedené za vojny ako „dočasné“ obvykle ostávajú v platnosti i po jej skončení, pripravujú tak cestu do otroctva, alebo aspoň do sveta, v ktorom nám vlády berú čoraz väčšiu časť našich príjmov, zmonopolizovali emisiu meny a neustále zvyšujú mieru svojho zasahovania do všetkých oblastí života.

Dalibor Roháč (1983)

Autor študuje ekonómiu na Fakulte sociálnych vied UK v Prahe a spolupracuje s Inštitútom pre slobodnú spoločnosť

Svobodný obchod a válka...

(pokračování ze strany 1)

Představme si, že v zemi nazývané *Superioristán* jsou lidé schopni vyrobit metr látky za čtyři hodiny a sklídit pytel brambor za jednu hodinu práce. Naproti tomu, v sousední zemi nazývané *Inferioristán* trvá tamějším lidem výroba metru látky dvánáct hodin, zatímco ke sklizení pytle brambor potřebují dvě hodiny. Je zjevné, že lidé v *Superioristánu* jsou ve srovnání se svými sousedy schopni oba statky vyrábět s nižšími náklady. Jsou třikrát produktivnější při výrobě látky a dvakrát produktivnější při sklizení brambor než obyvatelé *Inferioristánu*.

Je však zrovna tak zřejmé, že lidé v *Superioristánu* jsou relativně produktivnější při výrobě látky. A tak kdykoliv by se lidé v *Superioristánu* rozhodli vzdát se výroby jednoho metru látky, budou schopni namísto něj sklídit čtyři pytle brambor. Pokud by se však výroby jednoho metru látky vzdali obyvatelé *Inferioristánu*, dokážou při sklizení brambor vyprodukovat pytlů šest. Kdyby se lidé ze *Superioristánu* a *Inferioristánu* dohodli na směně látky za brambory za cenu, řekněme, jednoho metru látky za pět pytlů brambor, potom by si tím mohly oba národy polepšit. Obyvatelé *Superioristánu* by se specializovali na výrobu látky a část své produkce by v uvedeném poměru směňovali za brambory, na jejichž sklizení by se specializovali lidé z *Inferioristánu*. Superioristánci by tak vzdáním se jednoho metru látky získali pět pytlů brambor namísto pytlů čtyř, které by získali tehdy, kdyby si veškeré brambory pro svou potřebu vyráběli sami. Inferioristánci by oproti tomu získali jeden metr látky za pouhých pět pytlů brambor, nikoliv za pytlů šest, jichž by se museli vzdát pokaždé, kdyby si chtěli metr látky pro sebe vyrobit sami.

V polovině osmnáctého století se tak David Hume cítil oprávněn prohlásit, ve svém známém eseji *O žárlivosti obchodu* (*Of the Jealousy of Trade*), následující: „Troufám si proto uznat, nejen jakožto člověk, ale rovněž jakožto britský poddaný, že se modlím za kvetoucí obchod Německa, Španělska, Itálie a nakonec i samotné Francie.“ Čím bohatší a produktivnější případní obchodní partneři, tím větší množství a nižší cena všech možných statků, jež mohou obyvatelé dané země získat (ve srovnání se situací, kdy by ve své snaze o zlepšení svého materiálního postavení spoléhali pouze na své vlastní domácí výrobní možnosti) prostřednictvím mezinárodní směny.

Klasičtí liberálové nicméně věřili, že svobodný obchod představoval mnohem více než jen zdroj většího množství statků a služeb. Byli přesvědčeni o tom, že se svobodou obchodu by na světě zavládl mír a mezinárodní usmíření. Francouzský ekonom Frédéric Passy to v polovině devatenáctého století vyjádřil následovně:

„Jednoho dne všechny překážky padnou. Lidstvo tohoto světa, pevně spojováno

neustále se obnovujícími obchodními svazky, bude tvořit jednu jedinou dílnu, jeden společný trh a jednu rodinu... A v tom spočívá ona velikost, ona pravda, ona vznešenost a chce si mi téměř říci ona posvátnost doktríny svobodného obchodu: prostřednictvím zcela prozaického, ale účinného tlaku na materiální zájmy přispívá k tomu, aby na světě převládala spravedlnost a harmonie.“

Válka proto představuje nejen zkázu a ničení, ale je v rozporu i s dlouhodobou prosperitou všech válečníků, neboť narušuje existující či budoucí vztahy při dělbě práce, jejíž plody jsou tím jediným lékem k odstranění chudoby lidstva a konfliktů mezi lidmi. „Válka,“ prohlásil Frédéric Passy, „již není pouhým zločinem – je absurditou. Válka již není pouze nemorální a krutá – je hloupá. Již není pouhým masovým vražděním – je to sebevražda a dobrovolná zkáza.“

Devatenácté století jistě bez válek a mezinárodních konfliktů nebylo. Ve srovnání s předešlými stoletími, a rozhodně ve srovnání se stoletím dvacátým, však oněch sto let, co uplynulo mezi porážkou Napoleona v roce 1815 a úvodními výstřely první světové války v roce 1914, představovalo období relativního míru a mezinárodních snah o vytvoření „pravidel války“. Mělo-li už k válečným střetům i nadále docházet, potom měly být řízeny a omezovány tak, aby jejich ničivé důsledky pro život a majetek byly co nejmenší, zvláště pro nevinné civilisty válčících zemí či obyvatele neutrálních států. V devatenáctém století a v prvním desetiletí století dvacátého se konalo velké množství mezinárodních konferencí a bylo uzavřeno mnoho mezinárodních smluv, které definovaly pravidla pro válku na zemi, na moři i ve vzduchu (již tehdy smlouvy vymezovaly, co bylo a nebylo přípustné při válečné akci provádět pomocí létajících balónů).

Veškeré tyto smlouvy a dohody a všechny naděje, že mezinárodní obchod vytvoří síť vzájemné závislosti jednoho národa na ostatních v oblastech podnikání, kultury a komunikací, což by výskyt válek buď zneemožnilo či by je to učinilo alespoň poněkud „civilizovanějšími“, byly pohřbeny na evropských bitevních polích v roce 1914. Během dvou desetiletí mezi světovými válkami se ekonomický nacionalismus spojil s politickým kolektivismem. Druhá světová válka potom představovala ztroskotání jakýchkoliv snah o usměrnění jednání válčících stran: neomezené metody válčení byly doplněny masovým vražděním a barbarským týráním desítek miliónů nevinných a neozbrojených mužů, žen a dětí.

Po druhé světové válce jsme v souvislosti s končícím evropským koloniálním systémem byli svědky válek, občanských válek a masakrů dalších miliónů lidí v Asii a Africe. V důsledku ideologického a vojenského soupeření mezi Sovětským svazem a Spojenými státy byl navíc po zbytek dvacá-

tého století svět rozdělen na dva tábory. V důsledku toho se Spojené státy účastnily dvou velkých válek: války korejské a vietnamské. Sověti naproti tomu násilím potlačili odpor a revolty ve Východním Německu, Maďarsku a Československu a účastnili se desetileté války v Afghánistánu.

V éře po pádu Sovětského svazu se navzdory konci studené války výskyt konfliktů ve světě nezastavil – v roce 1991 došlo k válce v Perském zálivu, následoval rozpad Jugoslávie a zahraniční intervence v Bosně a v Kosovu. A nedávno, po útocích teroristů na New York a město Washington v září 2001, Spojené státy napadly Afghánistán a vojensky odstranily jeho vládu a vyhrožují dalšími válkami proti státům „osy zla“ tvořené Irákem, Íránem a Severní Koreou.

Nic z válek, konfliktů a masového vraždění dvacátého století nemůže být považováno za důsledek svobodného obchodu či jeho prostřednictvím jakkoliv vysvětleno. Celých posledních sto let lze naopak považovat za revoltu proti myšlenkám a ideálům klasických liberálů devatenáctého století. Když Spojené státy spolu s Velkou Británií na konci druhé světové války oznámily svůj záměr vystavět pro svět nový ekonomický řád, jejich cílem a cílem institucí vzniknuvších k realizaci jejich záměru byl řízený mezinárodní obchod, nikoliv celosvětový svobodný obchod. Ludwig von Mises v době, kdy probíhala druhá světová válka, poznamenal:

„Vládní politika tvoří jednotný celek. Zahraniční politika a politika domácí jsou navzájem těsně provázány, jedna druhou podmiňují. Ekonomický nacionalismus je nutnou součástí současných domácích politik spočívajících v regulaci podnikání a ekonomickém plánování, stejně jako politika svobodného obchodu byla logickým doplňkem domácí ekonomické svobody.“

Intervencionistické a plánovačské myšlení rozvíjené během poslední stovky let znamenalo, že ani mezinárodní obchod nemohl být ponechán bez dozoru a zásahů ze strany státu, neboť jinak by jeho směr a struktura mohly podkopávat či zcela zneemožnit dosažení cílů vlád jednotlivých zemí v jejich domácích politicích.

Svobodný obchod nebyl schopen zabránit válce ve dvacátém století, neboť roku 1914 věřilo myšlence svobody již jen velmi málo lidí. Duch ekonomické svobody dosáhl svého zenitu v šedesátých a sedmdesátých letech devatenáctého století. Od té doby sílila revoluce proti svobodě. Významným fenoménem urychlujícím ideologickou a politickou změnu se stalo Německo, které se navrátilo k politice obchodního protekcionismu a vytvořilo četné programy a instituce moderního státu blahobytu. Stejným směrem se však vydala i Francie, když zavedla mnoho regulací a nástrojů, které soustřeďovaly do rukou její vlády stále rostoucí moc. Dohled nad francouzskými investicemi v zahraničí a nad investicemi cizinců ve Francii tak napří-

klad měly vládě umožňovat snadnější dosažení cílů její zahraniční politiky. Nakonec i ve Velké Británii, která po nejdelsí dobu (až do začátku první světové války) představovala nejvěrnější přiblížení se principům svobodného obchodu, byly londýnské investiční firmy vybízeny k tomu, aby neformálně zajišťovaly, že jejich zahraniční půjčky a investice nebudou v rozporu s politickými cíli britské vlády. První světová válka představovala vyvrcholení tohoto procesu a tím, jak si válečné mocnosti vynutily podřízení všech aspektů společenského a ekonomického života svým válečným cílům, stát a společnost zcela splynuly v jedno.

„Pouze jediná věc může přemoci válku – liberální přístup ducha, který ve válce nespaturuje nic jiného než zkázu a ničení a který by nikdy nechtěl válku způsobit, neboť ji považuje za škodlivou i pro její vítěze. Tam, kde převládá liberalismus, nikdy válka nebude. Nicméně tam, kde existují i jiné názory ohledně ziskovosti a škodlivosti války, nemohou žádná pravidla a regulace, jakkoliv dovedně zkonstruovaná, možnost války vyloučit.“

Ludwig von Mises

V atmosféře po skončení této války si žádná z institucí pro mírovou spolupráci nemohla být jista úspěchem, neboť došlo k ideologickému posunu a veřejnou politiku ovládl duch intervencionismu a války. Jak v roce 1924 prohlásil Ludwig von Mises:

„Pouze jediná věc může přemoci válku – liberální přístup ducha, který ve válce nespaturuje nic jiného než zkázu a ničení a který by nikdy nechtěl válku způsobit, neboť ji považuje za škodlivou i pro její vítěze. Tam, kde převládá liberalismus, nikdy válka nebude. Nicméně tam, kde existují i jiné názory ohledně ziskovosti a škodlivosti války, nemohou žádná pravidla a regulace, jakkoliv dovedně zkonstruovaná, možnost války vyloučit.“

Mises tuto poznámku učinil v souvislosti s otázkou, zda by byl systém plnohodnotné, stoprocentně zlaté měny schopen tvořit překážku na cestě k válce. Pokud totiž vláda nutně potřebuje ovládnout peněžní systém za účelem financování svých válečných výdajů, potom by se mohlo zdát, že zlaté krytí měny by mohlo snahy vlády vést válku omezovat.

„Je-li válka považována za výhodnou, potom nebude na zákony upravující peněžní systém brán ohled, budou-li stát válce v cestě. Hned v prvním dni jakékoliv války budou veškeré zákony, které jí jakýmkoliv způsobem překážejí, zrušeny. Tak jako v roce 1914, kdy byly zákony týkající se peněz převráceny vzhůru nohama, aniž by zaznělo jediné slovo na protest.“

Mises byl přesvědčen, že nakonec ani zcela svobodnému bankovníctví, které by se v roce 1914 nebylo nedařilo o moc lépe:

„Odpovědí na tuto otázku se zdá být, že by se bylo takovému systému odolat nepodařilo. Vlády válčících (i neutrálních) států zrušily veškerou bankovní legislativu jedním škrtem pera, a to by byly mohly učinit

i v případě, že by banky bývaly pod dohledem státu nebyly.“

Velká Británie, navzdory sílícímu protekcionismu a intervencionismu v ostatních evropských zemích v letech předcházejících roku 1914, praktikovala otevřenou politiku svobodného obchodu v rámci svého impéria. Existovala svoboda pohybu zboží a svoboda pohybu osob, a to dokonce bez pasů či víz. Podobným způsobem bylo kapitálu umožněno, aby se bez překážek dostával jak do Velké Británie, tak i pryč z ní. Přesto se téměř ze dne na den překážky a omezení objevily po celé Evropě, včetně Velké Británie, jakmile byla válka vyhlá-

šena a zazněly její první výstřely. Skoro sedmdesát let britské politiky svobodného obchodu se všemi jejími pozitivy najednou skončilo několika tahy pera při zavedení mimořádných válečných opatření.

Mises nepodceňoval význam institucionálních překážek arbitrárním státním rozhodnutím. Zdůraznil, že kdyby byly evropské země v roce 1914 ještě měly zlatý standard založený na zlatých mincích obíhajících mezi lidmi, standard, na něž by lidé bývali byli zvyklí a který by byl v jejich myslích symbolizoval bezpečnost a zdraví peněžního systému, mohly to mít vlády skutečně daleko těžší, když se snažily ospravedlnit zrušení peněžního systému a uchýlení se k inflaci za účelem krytí svých válečných výdajů. „Nebylo by to bývalo pro vlády tak jednoduché, aby zapřely důsledky, jaké válka měla na peněžní systém. Bývaly by byly nuceny svoji politiku nějakým způsobem ospravedlnit.“

Ani zlatý standard v podobě, v jaké existoval před rokem 1914, ani svoboda, které se dostávalo mezinárodnímu obchodu před rokem 1914, nemohly silám směřujícím k válce odolat. „Duch doby“ se již dlouho předtím změnil z víry ve svobodu jednotlivce, omezenou moc vlády a svobodné trhy ve znovuzrozenou touhu po protekcionismu, nacionalismu, plánování a imperialismu.

Svobodný obchod nemůže válkám zabránit, když lidé již nevěří v mír. Svobodný obchod vychází z myšlenky, že vztahy mezi lidmi by měly být dobrovolné a založené na vzájemném souhlasu. Je postaven na pochopení skutečností, že zlepšení materiálních, kulturních a duchovních podmínek člověka může být nejlépe dosaženo tehdy, budou-li se jednotliví členové lidského společenství specializovat v celosvětovém společenském systému dělby práce. Vyžaduje přesvědčení, že morální postavení jednotlivého člověka i lidstva jako celku bude

upevněno nejvíce tehdy, budou-li lidé získávat to, po čem touží, prostřednictvím nenásilné směny spíše než prostřednictvím krádeže a drancování; budou-li se lidé snažit o změnu způsobu, jakým ostatní lidské bytosti myslí, žijí a jednají, použitím rozumu, přesvědčováním a tím, že jim půjdou příkladem, spíše než použitím donucení, síly, teroru a smrti.

Proto nás války dodnes trápí. Stále příliš mnoho lidí ještě v mír nevěří, neboť nevěří v předpoklady pro mír, a tím pádem ani ve svobodu obchodu, která z nich vyplývá. V době, kdy se schylovalo ke druhé světové válce, francouzský ekonom Louis Boudin prohlásil:

„Systém neomezovaného mezinárodního obchodu není s to mír zajistit. Může pomoci vytvořit mírovou atmosféru, a to při splnění jedné podmínky: pokud jsou lidé o hodnotě míru vnitřně přesvědčeni... Mír a klid v rámci jedné země vyžaduje tutéž podmínku... Klíčovým úkolem pro dosažení míru je proto vytvořit mírovou mentalitu.“

Úkol, jemuž čelíme dnes, je stále tentýž, jak ho charakterizoval Ludwig von Mises v roce 1924 či Louis Boudin v roce 1939. Ve svém úsilí tak musíme pokračovat a doufejme, že jednou svého cíle dosáhneme prostřednictvím rozumu a dobrých argumentů proti tomu, co Adam Smith nazval „předsudky společnosti“ (*prejudices of the public*; ekonomická ignorance ostatních lidí) a „soukromými zájmy“ (*private interests*; zájmy těch, kteří usilují o použití moci státu k oloupení ostatních ve společnosti). Do té doby však svobodný obchod nemůže války nahradit – ani jim tak v budoucnu předcházet.

Richard Ebeling je profesorem ekonomie na Hillsdale College v Hillsdale (Michigan). Z anglického originálu „Can Free Trade Really Prevent War?“ (příspěvek na Austrian Scholars Conference 8, v březnu 2002) přeložil Dan Štátný.

Předplatné TL na rok 2003

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?*

*Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Všechna čísla roku 2002 a předplatné na rok 2003 získá ten, kdo daruje Liberálnímu institutu minimálně 250,- Kč na jeho činnost. Předplatné pouze na rok 2003 lze získat minimálně za 150,- Kč. Elektronické předplatné ve formátu pdf za polovinu!
Účet 55 94 61/0300

Standardní roční předplatné: 0,25 g zlata
e-gold účet: 131844

Více o e-gold na: www.libinst.cz

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

**TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz**

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.